

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی / معاونت بهداشت
دبیرخانه ستاد کشوری کنترل دخانیات / مرکز سلامت محیط و کار /
دفتر آموزش و ارتقای سلامت

بسته اطلاعاتی و آموزشی

دین و قانون علیه سیگار و قلیان

حتی اگر قلیان نمی کشید
از همنشینی با افرادی که
قلیان می کشند خودداری کنید
چون دود قلیان برای شما هم سرطان زا است.

هفته ملی بدون دخانیات
۴ تا ۱۰ خرداد ۱۳۹۵

بسته آموزشی و اطلاعاتی هفته ملی بدون دخانیات

دین و قانون علیه سیگار و قلیان

اگرچه در صدر اسلام در زمان حیات پیامبر اکرم (ص) دخانیاتی مانند سیگار و قلیان وجود نداشته و در اسلام در مورد عادت به دخانیات به صورت اختصاصی حکم عینی وجود ندارد اما از ردیف احکام کلی موارد متعددی وجود دارند که در صورت بذل توجه بیشتر و وجود حوصله تعمق در اصول و مبانی هر یک در کمال سهولت مشخص می‌گردد که به طور ضمنی تکلیف امر روشن شده است. اصول و ارکان مورد استفاده در استنباط و استخراج نظر اسلام درباره دخانیات را در آیات قرآن کریم، روایات، اقوال فقها، سیره عقل و متشرعه می‌توان به دست آورد. در ادامه، به چند آیه و روایت در این خصوص اشاره می‌کنیم:

- «وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ» خود را به دست خویش به هلاکت نیفکنید. (آیه ۱۹۵ سوره بقره)
- «وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ» کسانی که از رسول الله پیروی می‌کنند، او پاکیزه‌ها را برایشان حلال و ناپاکی‌ها را برایشان حرام می‌سازد. (آیه ۱۵۷ سوره اعراف)
- «وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ» خودکشی نکنید و خون همدیگر را نریزید. (آیه ۲۹ سوره نساء)
- همچنین پیامبر اکرم (ص) می‌فرمایند: «لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ» یعنی ضرر و زیان رساندن به خود و دیگران ممنوع و حرام است. (صحیح الجامع)

حکم مراجع تقلید درباره مصرف دخانیات

مجموع آیات و روایاتی که به آنها اشاره شد، نشان‌دهنده این حقیقت هستند که آنچه برای سلامت انسان زیان‌آور است، از نظر شرع انور، استفاده از آنها جایز نیست و حرام است. از آنجا که نتایج مستند تحقیقات مختلف علمی، زیان‌آور بودن استعمال دخانیات را به طور قطعی برای انسان و حتی استنشاق دود محیطی آن را برای افراد غیرمصرف‌کننده به اثبات رسانده است، لذا می‌توان به طور قطع جایز نبودن مصرف آن و حتی حرام بودن آن را استنتاج نمود. در بررسی متون نیز علمای اسلام در هر دو شعبه شیعه و اهل سنت از جایز نبودن مصرف تا اعلام حرمت مصرف مواد دخانی فتوی صادر نموده‌اند. در ذیل به فتاوای تعدادی از مراجع

عظام تقلید در خصوص استعمال مواد دخانی از جمله قلیان اشاره می‌شود:

◀ **آیت‌الله خامنه‌ای:** «حکم با اختلاف مراتب ضرری که بر استعمال دخانیات مترتب می‌شود، متفاوت می‌گردد و به طور کلی استعمال دخانیات اگر به مقداری باشد که موجب ضرر قابل ملاحظه‌ای برای بدن باشد، جایز نیست و اگر شخص می‌داند که با شروع آن به این مرحله می‌رسد نیز جایز نیست.»

◀ **آیت‌الله سیستانی:** «پرسش: توصیه‌های پزشکی می‌گویند سیگار کشیدن عامل اصلی بیماری‌های قلبی و سرطان است و گاهی هم سبب کوتاهی عمر می‌شود. پس حکم سیگار کشیدن بالنسبه به اشخاص ذیل چیست: ۱- کسی که تازه شروع کرده است؛ ۲- کسی که سیگار کشیدن معتاد شده است؛ و ۳- در کنار کسی نشسته‌ایم که او سیگار می‌کشد و پزشکان می‌گویند آن کس که در کنار شخص سیگاری می‌نشیند نیز ضرری قابل توجه به او می‌رسد.» (پاسخ: ۱- کشیدن سیگار اگر موجب ضرر و زیان می‌شود، هر چند در آینده و اعم از اینکه آن ضرر معلوم باشد و یا گمان ضرر وجود داشته باشد طوری که عقلاً بر سلامت شخص بیمناک باشند، حرام است و اما اگر ایمن از ضرر و زیان شدید باشد، هر چند بدین جهت که کمتر می‌کشد، مانعی ندارد؛ ۲- اگر ادامه کشیدن سیگار ضرر شدیدی می‌آورد، باید دست بردارد، مگر آنکه ترک سیگار موجب ضرر دیگری شود، مثل ضرر حاصل از سیگار کشیدن و یا سخت‌تر از آن و یا اینکه ترک سیگار برای او حرجی باشد طوری که عادتاً تحمل‌ناپذیر است؛ و ۳- چنین شخصی همانند شخص مبتدی است و جواب بخش اول شامل حال او هم می‌شود.»

◀ **آیت‌الله بهجت:** «پرسش: آیا استعمال دخانیات در اماکن عمومی که گاه موجب آزار و یا ضرر رساندن به دیگران می‌شود، جایز است؟» (پاسخ: در موردی که موجب آزار یا ضرر باشد، جایز نیست.)

◀ **آیت‌الله وحید خراسانی:** «پرسش: آیا سیگار کشیدن جائز است؟» (پاسخ: در صورتی که ضرر معتنی به داشته باشد، جایز نیست.)

◀ **آیت‌الله مکارم شیرازی:** «پرسش: اخیراً در محافل مختلف سخن از این است که جنابعالی سیگار را تحریم کرده‌اید. مایل بودیم توضیح بیشتری در این زمینه از حضرتعالی بشنویم.» (پاسخ: این جانب از چند سال پیش این فتوا را به صورت مشروط ذکر کرده بودم و در رساله

توضیح المسائل موجود است که: «اگر کشیدن سیگار (و سایر دخانیات) به شهادت اهل اطلاع ضرر مهمی داشته باشد، حرام است.» ولی اخیراً با شهادت و گواهی جمعی از پزشکان آگاه و اساتید متعهد دانشگاه و با توجه به آمارهای تکان دهنده‌ای که از مرگ‌ومیر ناشی از سیگار و بیماری‌های خطرناکی که از آن نشأت می‌گیرد به ما رسیده، ثابت و مسلم شد که خطرات مهم دود سیگار یک واقعیت است که حتی فرزندان افراد سیگاری و معاشران آنها از آن درمان نیستند! لذا فتوای تحریم به طور مطلق را دادیم و از خدا می‌خواهم همه مسلمانان جهان، مخصوصاً جوانان عزیز را که نخستین قربانیان این بلائی خانمان‌سوز هستند، از شر آن حفظ کند و با هوشیاری تمام مراقب خویش و اطرافیان و دوستان خود باشند. ان‌شا... زنده بمانیم و ببینیم که جامعه ما از لوث وجود این دود آلوده پاک شده است. در این جا به مناسبت تقاضای مکرر فضلاً اشاره کوتاهی به مدارک مسأله می‌شود:

۱ < قرآن مجید در آیه ۱۹۵ سوره بقره می‌فرماید: (وَلَا تَلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ). طبق آمارهایی که از سوی پزشکان متخصص اعلام شده، مرگ‌ومیر ناشی از دود سیگار در سال به ۶ میلیون نفر می‌رسد و آمار بیماری‌های خطرناک قلبی و تنفسی و سرطان ناشی از دود سیگار نیز بسیار بالاست. بنابراین کشیدن سیگار مصداق إلقاء نفس در تهلكه است.

۲ < قاعده «الاضرر و لاضرار فی الاسلام» مستفاد از روایات متعدد گرچه شأن ورودش اضرار به دیگران است ولی می‌دانیم شأن ورود مفهوم عام، قاعده را محدود نمی‌کند، و اضرار به نفس را نیز شامل می‌شود.

۳ < در حدیث معروف فقه‌الرضا (علیه‌السلام) آمده است: «كُلُّ أَمْرٍ يَكُونُ فِيهِ الْفُسَادُ مِمَّا قَدْ نَهَى عَنْهُ... فَحَرَامٌ ضَارٌّ لِلْجِسْمِ وَ فِسَادٌ لِلنَّفْسِ» و در روایت تحف‌العقول نیز شبیه آن دیده می‌شود. طبق این روایات، هر چیزی که ضرر مهمی برای بدن داشته باشد، حرام است. البته ضررهای جزیی که در همه چیز هست و قابل اجتناب نیست، از آن خارج و منظور ضررهای کلی است.

۴ < بعضی عادت به خوردن گل دارند که در روایات اسلامی به نوعی وسواس تعبیر شده و از آن شدیداً نهی شده است، به خاطر اینکه برای انسان ضرر دارد. در روایتی آمده است: «أَنَا لَطِيبٌ بَوْرَثَالسُّقْمِ فِي الْجَسَدِ وَ يَهْيِجُ الدَّاءَ (خوردن گل سبب بیماری و تهییج درد است)، لذا مرحوم شهید در کتاب مسالک نخستین دلیل تحریم آن را «بما فيه من الأضرار الظاهر للبدن» شمرده است. اینها نشان می‌دهد که حرمت اشیای مضره از مسلمات بوده است. حتی روزه

واجب اگر ضرر داشته باشد، باید ترک شود و غسل و وضوی واجب در صورت ضرر تبدیل به تیمّم می شود.

۵ از همه اینها گذشته، طبق قاعده مسلّم اصولی «کَلِمَا حَكَمَ بِهِ الْعَقْلُ حَكْمٌ بِالشَّرْعِ»: (هر چیزی که عقل قطعی به آن حکم کند، شرع هم به آن حکم خواهد کرد)، مسأله حرمت سیگار و انواع دخانیات در عصر و زمان ما که زبان‌های مهم آن بر همه دانشمندان ثابت شده، جای تردید باقی نمی‌گذارد. فتوای همه مراجع به حرمت مواد مخدر نیز از همین جا سرچشمه می‌گیرد.»

آیت‌الله هادوی تهرانی: «استعمال دخانیات به دلیل مضر بودن آن مطلقاً حرام است.»

آیت‌الله صافی گلپایگانی: «خوردن چیزی که برای عقل انسان یا سلامتی او ضرر دارد حرام است، ولی اگر ضرر موقت یا کم باشد که عقلاً اعتنا نکنند، حرام نیست.»

قانون علیه قلیان

قوانین مربوط به قلیان، همچون سایر مواد دخانی، ذیل قوانین مرتبط با کنترل دخانیات جای می‌گیرد. در تمامی مواد، تبصره‌ها و بندهای قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات که منبعت از چارچوب معاهده کنترل دخانیات مصوب سازمان بهداشت جهانی است، به مواد دخانی اشاره شده و قلیان نیز در شمول آن قرار می‌گیرد:

ماده ۳ قانون: «هر نوع تبلیغ، حمایت، تشویق مستقیم و غیرمستقیم و یا تحریک افراد به استعمال دخانیات اکیدا ممنوع است.»

ماده ۱۰ قانون: «انجام هرگونه تبلیغات مغایر با این قانون و آئین‌نامه اجرایی آن جرم و مستوجب مجازات از ۲ میلیون و ۱۵۰ هزار (۲/۱۵۰/۰۰۰) ریال تا ۲۱۵ میلیون (۲۱۵/۰۰۰/۰۰۰) ریال جزای نقدی است. دادگاه مکلف است علاوه بر مجازات، دستور جمع‌آوری محصولات مورد تبلیغ را صادر نماید و میزان مجازات‌های یادشده بر اساس نرخ تورم (هر ۳ سال یک بار) بنا به اعلام بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و تأیید هیات وزیران قابل افزایش است.»

ماده ۱۳ قانون (تبصره ۱): «استعمال دخانیات در اماکن عمومی و وسایل نقلیه عمومی ممنوع و موجب حکم به جزای نقدی می‌شود.»

بند ۳ ماده ۱ آئین‌نامه اجرایی: «هرگونه فعالیت یا اقدام که به شکل مستقیم یا غیرمستقیم در معرفی، تحریک و تشویق افراد به خرید و مصرف محصولات دخانی انجام شود، ممنوع است.»

◀ **بند ۸ ماده ۱ آئین نامه اجرایی:** «اماکن عمومی: محل‌هایی که مورد استفاده و مراجعه جمعی یا عموم مردم است از قبیل اماکن متبرکه دینی، کارخانجات، بیمارستان‌ها، درمانگاه‌ها، مطب‌ها، سالن‌های نمایش، سینماها، سالن مهمانخانه‌ها (هتل‌ها) و مهمانسراها و مهمانپذیرها، خوراک‌سراها (رستوران‌ها)، گنجینه‌ها (موزه‌ها)، پایانه‌ها (ترمینال‌ها)، فروشگاه‌های بزرگ، اماکن فرهنگی و فرهنگسراها، کتابخانه‌های عمومی، ورزشگاه‌ها، دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و پژوهشی، وسایل نقلیه عمومی، موسسات و سازمان‌های دولتی و عمومی، نهادهای انقلاب اسلامی، بانک‌ها، شرکت‌های دولتی و شهرداری‌ها.»

◀ **ماده ۲ آئین نامه اجرایی:** «تبلیغ محصولات دخانی به هر نحو ممنوع است.»

◀ **ماده ۳ آئین نامه اجرایی:** «استفاده از نام و علامت تجاری شرکت‌های تولیدکننده انواع فرآورده‌های دخانی بر روی دیگر کالاها که تبلیغ مصرف مواد دخانی محسوب شود، ممنوع است.»

◀ **ماده ۴ آئین نامه اجرایی:** «فروش و عرضه محصولات دخانی توسط عاملین مجاز نباید به نحوی باشد که نمایانگر تبلیغ محصولات دخانی برای عموم باشد.»

با استناد به مجموع مواد قانونی فوق به راحتی می‌توان با عرضه و فروش قلیان در اماکن عرضه‌کننده تجهیزات مصرف قلیان و اماکن عرضه‌کننده قلیان از جمله تمهیدات جدید عرضه‌کنندگان نظیر ارسال قلیان روشن با سفارش تلفنی یا اینترنتی یا از طریق پیامک و شبکه‌های اجتماعی برخورد نمود.

◀ **ماده ۶ قانون:** «کلیه فرآورده‌های دخانی باید در بسته‌هایی با شماره سریال و برجسب ویژه شرکت دخانیات عرضه شوند. درج عبارت «مخصوص فروش در ایران» بر روی کلیه بسته‌بندی‌های فرآورده‌های دخانی وارداتی الزامی است.»

◀ **ماده ۷ قانون:** «پروانه فروش فرآورده‌های دخانی توسط وزارت بازرگانی و براساس دستورالعمل مصوب ستاد صادر می‌شود.»

● تبصره: «توزیع فرآورده‌های دخانی از سوی اشخاص فاقد پروانه فروش ممنوع است.»

◀ **ماده ۱۱ قانون:** «فروش و عرضه دخانیات به استثنای اماکن موضوع ماده (۷) این قانون، عرضه محصولات بدون شماره سریال و علامت مصوب، تکرار عدم پرداخت مالیات، مستوجب مجازات از ۲ میلیون و ۱۵۰ هزار (۲/۱۵۰/۰۰۰) ریال تا ۱۳۰ میلیون (۱۳۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال جزای نقدی است و میزان مجازات‌های یادشده بر اساس نرخ تورم (هر ۳ سال یک بار) بنا به اعلام بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و تأیید هیات وزیران قابل افزایش است.» (اعداد مربوط به میزان ریالی جرایم افزایش یافته است.)

◀ **ماده ۱۲ قانون:** «در صورت فروش یا عرضه به افراد زیر ۱۸ سال یا به واسطه این افراد، علاوه بر ضبط فرآورده‌های دخانی کشف‌شده نزد متخلف، وی به جزای نقدی از

۴۳۰ هزار (۴۳۰/۰۰۰) ریال تا ۲ میلیون و ۱۵۰ هزار (۲/۱۵۰/۰۰۰) ریال محکوم می‌شود. تکرار یا تعدد تخلف، مستوجب جزای ۴۳ میلیون (۴۳/۰۰۰/۰۰۰) ریال مجازات است.» (اعداد مربوط به میزان ریالی جرایم افزایش یافته است.)

◀ **ماده ۱۰ آئین‌نامه اجرایی:** «فروش محصولات دخانی به افراد از طریق اینترنت و دستگاه‌های خودکار فروش ممنوع است.»

◀ **ماده ۱۱ آئین‌نامه اجرایی:** «فروشنده باید در صورت مشکوک بودن به سن خریدار، مدرک شناسایی مبنی بر داشتن حداقل (۱۸) سال سن را از وی تقاضا کند.»

◀ **ماده ۱۲ آئین‌نامه اجرایی:** «فروش و عرضه محصولات دخانی توسط اشخاص حقیقی و حقوقی بدون پروانه فروش ممنوع است.»

◀ **ماده ۱۳ آئین‌نامه اجرایی:** «وزارت بازرگانی موظف است فهرست اشخاص حقیقی و حقوقی را که طبق ماده (۷) قانون دارای پروانه فروش (فروشنندگان مجاز) محصولات دخانی می‌باشند، در اختیار ستاد قرار دهد.»

● تبصره: «مجوز عاملیت بازرگانی محصولات دخانی توسط شرکت دخانیات ایران بر اساس قوانین و مقررات مربوط صادر خواهد شد.»

◀ **ماده ۱۴ آئین‌نامه اجرایی:** «نیروی انتظامی

جمهوری اسلامی ایران موظف است در کلیه

مراحل اجرائی عملیات بازرسی اماکن

عمومی و محلهای عرضه مواد دخانی

همکاری لازم را با مامورین و

بازرسین وزارتخانه های بهداشت،

درمان و آموزش پزشکی و

بازرگانی به عمل آورد.»

◀ **ماده ۱۵ آئین‌نامه اجرایی:**

«کلیه مامورین بهداشتی و سایر

مامورین ذیربط در اجرای این

قانون موظفند گزارش‌های خود را

حسب مورد جرایم موضوع این

قانون برای مراجع ذیصلاح ارسال

دارند.»

◀ **ماده ۱۶:** «کلیه محصولات دخانی

باید در بسته بندی و با شماره سریال و

برچسب ویژه شرکت دخانیات ایران عرضه یا به فروش برسد. درج عبارت «مخصوص فروش در ایران» بر روی کلیه بسته‌بندی‌های فرآورده‌های دخانی وارداتی الزامی است.»

- تبصره ۸: «فروش محصولات دخانی بصورت فله‌ای، باز و یا نخ‌ممنوع است.»
- تبصره ۹: «فروشگاه‌های واقع در مناطق آزاد و ویژه اقتصادی نیز ملزم به رعایت این ماده هستند.»

- تبصره ۳: «نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران موظف است محصولات و مواد دخانی قاچاق را در هر نقطه از کشور ضبط و تحویل شرکت دخانیات دهد. در صورت موافقت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، شرکت دخانیات ایران محصول را با مشخصات ماده (۱۶) این آئین‌نامه بسته‌بندی و مانند سایر محصولات به فروش رسانده و درآمد حاصله را به حساب درآمدهای عمومی واریز خواهد نمود.»

چنانچه ملاحظه می‌شود، ظرفیت قانونی کامل برای اعمال قانون در نحوه عرضه قلیان در مواد فوق وجود دارد و نیاز به تصویب هیچ قانون جدیدی برای کنترل عرضه و فروش قلیان وجود ندارد. همچنین در خصوص حفاظت از سلامت افراد غیرمصرف‌کننده مواد دخانی در مقابل استنشاق تحمیلی دود مواد دخانی نیز مواد قانونی زیر هیچ تفاوتی بین قلیان و سایر مواد دخانی قائل نشده است:

◀ **ماده ۷ آئین‌نامه اجرایی:** «به منظور حفظ سلامت عمومی، به ویژه محافظت در مقابل استنشاق تحمیلی دود محصولات دخانی، استعمال این مواد در اماکن عمومی ممنوع است.»

◀ **ماده ۸ آئین‌نامه اجرایی:** «مسئولیت اجرای ممنوعیت استعمال دخانیات در اماکن عمومی و سایر اماکن مندرج در قانون با مدیران یا کارفرمایان یا متصدیان اماکن مربوط است.»

◀ **ماده ۱۳ قانون:** «استعمال دخانیات در نهادهای موضوع ماده (۱۸) قانون رسیدگی به تخلفات اداری ممنوع و مرتکب به شرح زیر مجازات می‌شود:

الف- چنانچه مرتکب از کارکنان نهادهای مذکور باشد، به حکم هیئت رسیدگی به تخلفات اداری به یکی از تنبیهات مقرر در بندهای (الف) و (ب) ماده (۹) قانون رسیدگی به تخلفات اداری و در صورت تکرار در مرتبه سوم به تنبیه مقرر در بند (ج) ماده مذکور محکوم می‌شود.
ب- سایر مرتکبین به جزای نقدی از ۳۰۰ هزار (۳۰۰/۰۰۰) ریال تا ۴۳۰ هزار (۴۳۰/۰۰۰) ریال محکوم می‌شوند. (اعداد مربوط به میزان ریالی جرایم افزایش یافته است).

- تبصره ۸- مصرف دخانیات در اماکن عمومی یا وسایل نقلیه عمومی موجب حکم به جزای نقدی از دویست و بیست هزار (۲۲۰/۰۰۰) ریال تا چهارصد و سی هزار (۴۳۰/۰۰۰) ریال است.» (اعداد مربوط به میزان ریالی جرایم افزایش یافته است).
مجدداً مواد فوق‌الذکر، امکانات لازم برای اعمال قانون در عرضه و فروش و مصرف مواد دخانی در اماکن عمومی را فراهم می‌نماید و نیازی به تصویب قوانین جدید وجود ندارد.